

1938

MAYIS

31

BU SAYININ YAZILARI

Cenevre üniversitesinde
Halkevleri ve sahne kültürü
Kadın - Erkek
Mozartın hayatı
Tacüttevarihde Samsun
Büyük Türk inkılâbının ideolojisi
Cüzzam hastalığı
Tarım
Maniler
Yeni eserler

Pr. Afet
V. Ü. Bengü
M. Tuksal
F. K. Sezen
Ş. Alışık
R. Ozantürk
Dr. R. Güngör
S. Coşkun
S. Aytekin

**

19 MAYIS

SAMSUN HALKEVİ DERGİSİ

SAYI : 31

HAZİRAN

1938

CİLT : III

19 Mayıs Bayramında Valimiz Fuat Tuksal gençliği selâmlıyor.

Cenevre Üniversitesinde

Profesör Bayan AFET'in Nutku

— Bay Rektör, Profesör Baylar, Bayanlar ve Baylar,

"Dies Academicus,, günü vesilesile söz söylemek fırsatını bana bahsettiğinden dolayı Geneve Üniversitesine ve onun sayın Rektörüne teşekkür ederim. Türkiye'nin selâmlarını Geneve'e getirmek benim için büyük bir zevktir. Memleketimiz arasında münasebetler eskidir. Vaktile Türkiye'de Cenevreli saatçiler kolonisi arasında Jan Jak Russo'nun babası bulunmuş olduğunu unutmayoruz. Büyük ressamınız Liotard da aramızda kalmış, o kadar ki edebiyatta Türk ressamı ismini almıştır.

Türkiye'de Atatürk'ün azametli dehâsı altında cumhuriyet rejimi teessüs ettiğinden ve eski yanlış itiyatlar terkedildiğindenberi Geneve ile Türkiye arasındaki münasebetler daha artmıştır. İstanbul Darülfünunun Üniversiteye kalbedilmesine Geneve Üniversitesinin bir profesörü memur edildiği gibi gene

aynı üniversitenin bir profesörü sizin "Code,, unuzdan alınmış olan medenî kanun birçok senelerdir üniversitemizde tedris etmiştir. Birkaç hafta oluyor ki, İstanbul Biyoloji Enstitüsünde Üniversitenizin sayın müfessillerinden bir zooloji profesörünün hâtrasını tebçilen bronz bir levha asılmıştır. İçinizde bir çokları memleketimizde mühini mevkiler işgal etmektedir. İstanbul Üniversitesi jeoloji kürsüsü bu meyandadır. Son zamanda profesör Pittard Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde ve büyük bir dinleyici kütlesi karşısında bir konferans serisi verdi. Madenlerimizi tetkik eden birçok mütehassıslar Geneve'in eski talebeleridir. Diğer taraftan üniversitemizdeki profesörlerimiz ve hattâ Vekillerimiz arasında Geneve Üniversitesinin eski talebelerini buluruz.

Geneveli üstadların derslerini bu sıralarda dinliyerek feyz almış olan mebuslarımızı, sanayicilerimizi, ticaret

adamlarımızı, doktorlarımızı, serbest âlimlerimizi, avukatlarımızı saymakla bitiremem.

Milletler arasındaki kültür münasebetleri en sağlam münasebetlerdir. İlim, cihanın muvafakat ve rızasını itiraz imkânı bırakmıyarak, tahakkuk ettiren belki yegâne sahadır. Müsavat mevcut olmıyan beşeriyette, müsavatı temin eden ancak ilimdir. Cumhur Reisimiz Atatürk, cumhuriyetimizin yıldönümü vesilesiyle iradettiği bir nutkunda Türk milletinin entelektüel san'at ve cemiyet karakterini tayin ve tebarüz ettirdikten sonra :

"— İşte bunun içindir ki, idealimiz, her vasıta ve her çare ile milletimizin yüksek vasıflarını, yorulmaz faaliyetini, fitri zekâsını, ilme, güzel san'atlara ve millî birlik hislerine bağlılığını devamlı bir surette tekâmül ettirmektir. Türk milletine pek uygun gelen bu ideal onun bütün beşeriyete karşı olan içti maî vazifesinde, insanlığa yardım, refah ve sulh getirmesinde kat'î muvaffakiyetini temin edecektir. "

Demislerdi.

Size temin edebilirim ki, Türkiye'de Cumhuriyet rejimi kurulduktan sonra memleketim artık Osmanlı imparatorluğunun son asırlardaki manzara-ını göstermemektedir. Yapılan derin içtimai inkılâplar arasında Türk kadınının erkekler gibi bütün ferdî ve siyasî haklarını kazanmış olmasını bilhassa kaydetmek icabeder. Memleketimde bir erkek vatandaşla bir kadın vatandaş arasında hiçbir fark yoktur. Hemen ilâve ederim ki, bu haklara tasarruf bize yeni vazifeler emretmektedir.

Bu saatte münevverlerimizin başlıca meşgalelerinden biri tarihimizi daha doğru olarak tanımaktır.

Vaktiyle bütün yüksek mekteplerde Avrupa medeniyeti Asya medeniyetinin kızı diye öğretilirdi. Bunun da formülü gayet basitti: "Ex oriente lux" sonradan bu mefhumlar yıkıldı. Birçok büyük âlimler aksi olarak Avrupanın Asyayı medenileştirdiğini göstermeğe sa-vaştılar. Burada Salomon Reinach'ın "le Mirage oriental" yani "şark serabı" adını verdiği meşhur kitabını zikredebiliriz. Bugün tekrar bu eski formülü tazelemek ıztırasında olduğumuzu ve el ile dokunabilir bir şekilde canlandırarak merkezî Asyanın ve ön Asyanın Avrupa medeniyetinin anası olduğunu kabul etmemiz lâzım geliyor. Neolithique devirden bahsediyorum. Ve gene sizlerden biri senelerdenberi bu mezhebin havvariliğini yapmıştır.

Beyaz ırktan olan türkler, antropolojik tasniflerimizin l'homo alpinus tipi dediği başlıca büyük camiaya mensuptur. Neolithique'lerden evvel bilinmeyen ve bugün Avrupaya mebzuliyetle yayılmış olan bu brachycephale tip, Ege'nin öte kıyısında orta Asyadan Marmara sahillerine kadar geniş mntakaları bugün olduğu gibi işgal etmiş ve etmektedir. Türk linguistique ailesine gelince: O, da Pamir ve Hindistandan Volga'ya ve orta Tuna'ya kadar "Eurasie" de büyük bir sahayı kaplar.

Eğer tarihimizde varılması mümkün kaynağa kadar, nesilden nesile rücu edecek olursak - nasıl ki İsviçreliiler de cedlerini arıyarak Helvet'lere ve Celtes'lere vardırabilirler. - Türk milleti,

19 Mayıs İdman Şenliklerinde Kızlarımız

nin, cedleri eski medeniyetlerde mühim rol oynayanların en eskilerinden biri olduğu müşahede edilir.

Yalnız bu tek misali nazarı itibare alsak dahi tarihimizin bir ânında eski mezopotamya'nın en kuvvetli bir devleti olan Sümer'leri ve Anadolu'daki devletlerin en kuvvetlisi olan Hititleri cedlerimiz olarak kabul etmek lâzım gelir.

Bu cedlerin medenî vaziyetlerine dair birkaç senedenberi elde edilen arkeolojik vesikalar şayanı hayret tafsilât meydana çıkarmışlardır. Sorbon tarih ve felsefe ilmiye profesörü Abel Rey'in "Yunanlılardan evvel şark ilmi," adlı eserinde Radet'in bu cümlelerini zikrettiğini görüyoruz : "Şark medeniyetlerinin Asya'da bu uzun yürüyüşünde Me-

zopotamya'nın İran körfezi plâjlarından Ege kıyılarına kadar, bu intişarın ilk merkezi olduğu görülür., Ve gene Abel Rey buna ilâveten : "Daha yüksek bir medeniyet farzedilmedikçe bizzat Chaldee'nin bile , hakikaten ilk olan merkezî Asya medeniyetinin pasifik Okyanosuna olduğu gibi Akdenize, garba cenuba ve oradan Mısır'a ve şarka yayılmasına ve garba doğru yürüyüşüne bir merhaleden başka birşey olmadığı görülür., diyor.

Birkaç satır sonra da : "Kappadokya ve Firikya'nın mutavassıt menzilleri, Lidya'nın ise son temsil ve nihayet noktası ve son tevzi yeri olduğu görülür., diyor.

İşte üzerinde bu kadar mühim hâdiseler cereyan etmiş olan bu topraklar,

19 Mayıs İdman Şenliklerinde Erkek Talebe

bugünkü Türkiyedir. Bu vakıaları başaran insanlar bize düşüncelerini söyleyebilselerdi : Direkt olarak bu yerleri hiç terketmemiş olmalarından ve endirekt olarak da müşterek bir kütle halinde bu tarihten sonra merkezî Asya yolunda daha gerilerinden gelmiş bulunmaları dolayısıyla bugünkü Anadolu'ları kendi hakikî halefleri olarak tanırlardı. Ümit ediyorum ki bunun antropolojik delilini yakın bir zamanda elde edeceğiz. Bir taraftan küçük Asyada her devre ait olarak yapılan hafriyatta tesadüf ettiğimiz iskeletleri topluyor ve bu araştırmalara hususî bir itina gösteriyoruz, diğer taraftan da Türkiye hükûmeti teklifim üzerine bütün Türkiyede yaşayan halk için geniş bir anket tesis etmiş bulunuyor.

Bu suretle bunların birbirleriyle ve beşeriyetin mazisi ile halini mukayese imkânını bulmuş olacağız .

Türkiyeyi bu üniversiteye bağlayan bazı rabitaları hatırlamakla bahtıyarım. Ve B. Rektör, bu bağların takviye bulmasıyla hayırlı neticeler vermek için daha başka bağların da teessüsünü temenni ediyorum.

Memleketinizde bulunduğumuz zaman, memleketimizin adlî ve içtimâî havasını teneffüs ediyoruz. Sizler gibi biz de, Türkiyede bir tek arzu besliyoruz : Bütün tecelliyatıyla ilmi yükseltmek, ilerletmek ve o sayede daha emniyetli, daha şumullü bir şekilde çalışmak .

Tanısmak hemen ekseriya birbirini sevmektir. Birbirini sevmekse hüsniyet sahibi insanların sulh dedikleri şeyi

Halkevleri ve Sahne Kültürü

Vedat Ürfi Bengü

Tanınmış Fransız diplomatı Pense'nin kızı artist olmuş. Pense siyaset âlemlerinde önemli bir rol oynamıştır. Kızı bugün Avrupa sahnelerinde büyük piyeslerin başrolünü oynuyor.

Geçen yıl da ajansların bilmem hangisi eski Lehistan Cumhur Reisinin filmlerde başrol oynamak üzere büyük bir şirket tarafından angaje edildiğini bildiriyordu. Diplomatlardan ve devlet işlerinden çekildikten sonra bu zat dünyanın en tanınmış bir piyanisti olduğu için böyle bir teklifle karşılaşmış.

İngiltere yeryüzünün ananelere en sadık kalmış memleketlerinden birisidir. İngilterede herhangi bir ananeye sadakat göstermemek umumî bir iskandala sebebiyet verir. Her sahada dev adımları atmış bir ülkede aristokrasinin bu derece muhafazakârlığı hayli tenkitlere bile yol açar. Buna rağmen çok candan

sevdiği Kral'ı Edvard'ı asılzade olmıyan bir kadınla evlendiği için feda eden İngiltere, henüz o Kral bir Veliaht iken hasılatı hayır cemiyetlerine verilmek üzere bir filmde vazife almasını müsaait ve takdîrkâr bir gözle karşılamıştır.

Roçildin, Rokfellerin, Diplomat Penlövenin birçok çocuğu sanat sahasının birer canlı varlığıdır.

İşte bu sanat sahası, düne kadar bizlerce istihkar edilen, zerre kadar ehemmiyet verilmemiş olan bedbaht sahnedir. Bu işin mesulü, ona inkişaf imkânını vermiyen köhne saltanat devirleridir.

Sahne bir kültür mekanizması olmasaydı, ona medeni devletler bugünkü mevkiini vermezdi elbet. Sahne için en büyük mütefekkirler "bir memleketin seviyesinin yükselmesi için en büyük mektep" adını veriyorlar. Napolyonun

sözü ne kadar calibidikkattır. Büyük bir ziyafette artist Talmayı kapıdan ve ayakta karşılayan Napolyonun bu iltifatı, İmparatorun kendi koltuğunu artiste göstermesi üzerine birçok davetlinini hayretini mucip olmuş. Zeki Napolyon bunu hemen farketmiş ve hareketinin manâsını şu sözlerle daha açıkça anlatmış :

"Mareşallar yurdu koruyan kahraman ordunun kumandanlarıdır. Masamdaki mevkileri bunun içindir ki şeref yerleridir. Talma da bir sanat mareşalıdır. Çünkü bir fikir ordusunu yetiştirmeğe memur profesörler sahasının başındadır. Mareşalların kılınçlarıyla yurdu muhafaza ederken Talma da büyük bir mektep olan sahneden hayatın felsefelerini en müessir şekillerde canlı hitaplarla yurda telkin eder, fikir ordusunu yetiştirir. Bu büyük işi başaran bir insana Napolyonun herhangi bir yerde şeref mevkiini vermesinin bu itibarla tabii görebilirsiniz". Bunun üzerine imparatorun bütün davetlileri Talma'nın ve sanatının şerefine içmişlerdir.

Bütün medeni devletler Tiyatroyu en önemli bir kültür kürsüsü olarak kabul etmişlerdir. En tanınmış filosofer ve mütefekkirler bir milletin seviyesine tiyatroları bir miyardır demişlerdir.

Herşeyi iyi görür ve eler Cumhuriyet Türkiye'si bittabi bu çok verimli ve faideli sanata karşı kayıtsız kalamazdı. Sanatı maskaralık gibi gören "dün" e karşı sanatın mefhumunu ve mevkiini inceden inceye anlamış bir "bugün" doğmalıydı. Dünnün anlatamadığı, daha

doğrusu işine gelmediği için de anlatmak istemediği bir hakikatı ortaya koymak ve kaybedilen vakitleri telâfi etmek gerekti. Hakikat şu idi : Tiyatro bedii bir zevk verir. Fakat Tiyatro eğlence aleti değil, bir kültür hâdimidir.

Cumhuriyetin en güzel eserlerinin ön safında gelen Halkevlerin de birer Gösterit Şubesinin kuruluşu işte bu hakikatın ne kadar da güzel bir ifadesidir. Bu varlık, dünnün maskara işi sanılan sanatın kurtuluşu ve eski devirlerin kayıtsızlığından istifade ederek sanatı kepezilik yapmak için maske edinmiş ismen artist, hakikati halde maskara kütlenin ihtizarıdır. Halkevlerinin nezh ve kültür yuvası sahnesinde halka telkin edilen sanata saygı duygusu sanatın kurtuluşudur.

Sanat maskaralık olsaydı, ne maruf diplomatlar bu işle meşgul olurlar, ne milyonerler veya en maruf şahsiyetler artist olurlardı.

Genç Türk Cumhuriyeti bu hakikatı artık anlatmıştır. Halkevlerinde Gösterit şubelerinin vazifesi basit bir tiyatroculuk yapmak değil, kültürel bir sanat havası yaratmaktır. Bu bir okuldur. Can sıkmadan öğretir, öğrettiğini iyi belletir, fikrin inkişafını sağlar, hayatın manâsını anlatır.

Bu itibarla Halkevinde sahne işlerinde ödev almak ta bir kültür hizmetidir. Cumhuriyetin feyiz saçıcı güneşi altında Halkevi sahneline ilgilenmek, kültür yayımına en büyük yardımcı olmak demektir.

fethetmektir.

Bizim Büyük Şefimiz Atatürk, şarkî Avrupa'da ve Marmaranın ötesinde her vasıta ile ve yüksek şahsiyetlerinin bütün nüfuz ve kudretiyle bu hissi muhafazaya ve takviyeye çalışıyor.

Bay Rektör, sahabetinizde yetişen ve yetişecek olan ve bu çatının altında geçirdikleri hayatın sadık hatırasını da ima taşıyacaklarına emin olduğum Türk talebelerinin hatıralarını sizin de muhafaza etmenizi dilerim,

19 Mayıs Bayramında Töreni seyreden halk

Düşünceler :

KADIN - ERKEK

M. TUKSAL

Erkekler kadınlardan daha güzeldirler ; hatta Holivut'da bile.. Kadınlar güzel görünürler ; fakat değildirler . Onlar ancak yaptıkları binbir türlü saç tuvaletleriyle, binbir çeşit makyajlarla ve eksantrik elbiseleriyle böyle görünebilirler.

Erkekleri birbirleriyle mukayese ederseniz farksızdırlar. Çünkü hemen hepsinin saçları aynı tarzda ve giydikleri de hemen hemen aynı biçimlerde ve renklerde.

Kadınları erkekler gibi giydirin, saçlarını erkekler gibi kestirin, göreceksiniz ki muhakkak erkeklerden daha cazibesiz olacaklardır.

Hakikaten, tabiat, erkekleri kadınlardan daha uzun kirpiklerle, daha güzel saçlarla ve daha iyi mizaçlarla ya-

ratmıştır.

Dikkat ederseniz çok çocuklu ailelerde erkek kardeşlerin kız kardeşlerinden daha güzel olduklarını görürsünüz. Bu tabiatın cilvesidir ; benim fikrim değil. Erkekler, diğer erkek hayvanlar ve kuşlar gibi, daha cazip cins olarak yaratıldıklarından önceleri kadınlar zevçlerini seçerlerdi. Fakat erkekler, cinslerinin daha cazip ve üstünlüğü dolayısıyla, bu hakkın kendilerinde olması lazımgeldiğini idrak ederek intihabı yapmaya başlayınca, kadınlar o zamandanberi kendilerini mümkün olduğu kadar cazip ve güzel gösterebilmek için olanca gayret ve maharetlerini sarfetmeye başladılar .

Ve işte neticeleri...

"Emil Dickinson" dan

Bir Kelime

Bazı kimseler :

"Ölmüştür bir kelime,
Söylenir söylenmez" derler.

Ben derim ki :

O an yaşamaya başlar

Bu kelime .

Kültür Direktörü Hamdi Hızal 'Söylevini verirken'

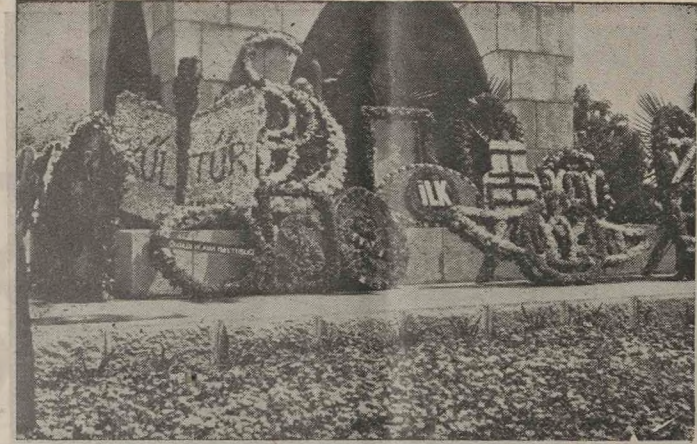
(Mozart) ın Hayatı

— 2 —

İngilizceden çeviren : F. K. SEZEN

Mozar'ın bu dokuzuncu turu (büyük tur) diye anılmıştır. Genç adam için bu turu hem tecrübelerle hem de inkisarı hayalle doluydu. Validesiyle beraber (Mih, Oksburg, Menhim) ve Paris'e gitti. Fakat 23 Mart 1778 de Pariste validesi vefat etti. Salzburg da bir arkadaşına bu kara habere babasını şimdiden alıştırmasını Mozar mektupla bildirdi ve kendisi de Paristen memleketine müteveccihen hareket etti. Oks-

burgdan geçerken kız yeğeni olan (Bâl-se) tesadüf etmekle birkaç tuhaf mektup yazmıştır. Menhim'de dört buçuk ay kaldı, burası küçük bir kasaba olmakla beraber Almanya'nın en güzel orkestrası burada bulunuyordu. Mozar Menhimlerden birçok şeyler öğrendi ve yine burada ilk defa hakiki âşık oldu. Tiyatroda Fridolin Weber isminde kırkbeş yaşlarında bir adam vardı ki Basu okuyor ve Sufiörlük ediyordu.

Atatürk Heykelinde Çelenkler

Zevcesi ve dört kızıyla fakirane yaşıyordu. İkinci kızı olan Aloysia o zaman on yedi yaşında bulunuyor ve Operalar okumakta büyük istidat gösteriyordu. Mozar bu kıza âşık oldu. Aloysia'nın ilhamiyle yazdığı en güzel eserlerinden biri olan "Non so d'onde viene" ni Biz bu kıza medyunuz. Mozarla babası arasındaki mektuplardan babanın bu kızla alakadar olmasına razı olmadığı anlaşılıyor. Halbuki Mozar kıymetli vaktini Aloysia'sı için sarfediyor ve İtalya'da artistik bir tur yapmalarını düşünüyordu ki babasından Parise hemen dönmesi için sert bir emir aldı. Pariste Mozar yeni işittiği müzik ile mânen mücehhez oldu ise de maddî kazancı pek az idi. Fransızlar ilk seferi kadar Mozar'la alâkadar olmadılar. Babasına yazdığı bir mektupta « İnsanlar harikulade enteresan, fevkalâde gibi medenî kelimeleri söylüyorlar o kadar. » Diye şikâyet etmiştir. Birkaç talebe peyda

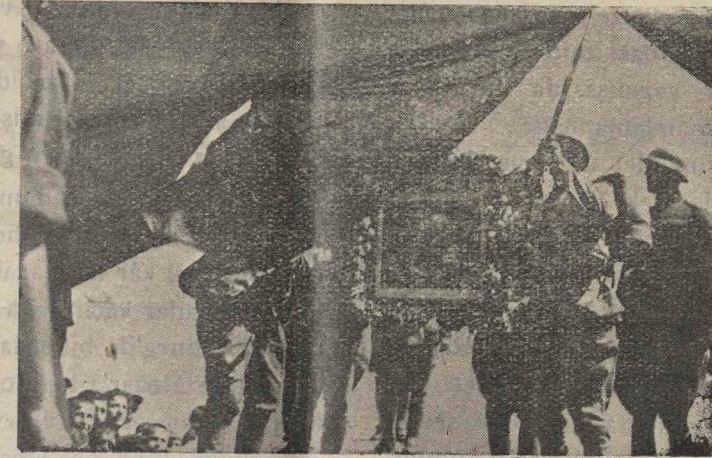
etti ve daha da edebilirdi. Fakat Pariste araba ile gitmek pahalı olduğundan ve futrî istidadı olmıyanlara ders vermesini sevmediğinden bu işten de vazgeçti. Konser için "Paris Senfoni D Majur" Fransızların zevkini düşünerek Kompoze etti. Bu eser Fransızların çok hoşuna gitti ve büyük muvaffakiyet kazandı. Bu sırada Parise Puççini, Gluck gelmişlerdi. Mozar hiçbirinin mektebine dahil olmadan bunlardan epeyce istifade etmiştir. Mozar'ın babasının yegâne istediği şey oğlunu Salzburg'a almak ve orada yerleştirmekti, fakat Mozar hiç te böyle istemiyordu. Münih'e yerleşmiş olan Weber ailesi yüzünden o da oraya gitmek istiyordu. Fakat mütehakim baba oğluna Salzburg'da iyi bir vazife hazırladı ve gelmesi için tekrar tekrar yazdı. Mozar hiç istemiyerek Salzburg'a doğru hareket ederken Mûnihe sukutu hayale uğradı. Şimdi meşhur bir okuyucu olan Aloysia Mozar'a

19 Mayıs töreninde Atatürk Portresini getiren Motör

karşı kalbinde birşey kalmadığını söyledi. Weber ailesi Mozarla hiç alakadar olmadığı gibi o sırada Mozar'ın yeni tayin edildiği meslek icabı arkasında bulunan kırmızı paltoya da Aloysia gül-müştü. Oksburg'dan geçerken yeğeni (Bâlse) tesadüf etmesi ve beraber Salz-burg arkadaşlık etmeleri Mozar'a bir parça teselli olmuştu. Bâlse Mozardan üç sene sonra doğmuş ve Mozardan yarım asır sonra seksen üç yaşlarında Berut'ta bir aile yanında hizmet eder-ken ölmüştür. 1793 de gayri meşruğ bir kızı olmuştur ki ismi Marianne Vic-toria Mozart dır ve bunun neslinden bugün Viyana'da bulunanlar olduğu söylenmektedir, Salzburg'da bir sene kadar kalan Mozar bu cinsten bir yığın eser yaptı. Kral Thamos namıyla bir Dram yazdı ve Alman operanın bazı kısımlarını yazdı ki zamanında oynan-mış ve ölümünden sonra da Zaide ismi verilmiştir 1781 Karnavalında bir ope-

ra için Münih'e davet olundu ve burada Cldomeneo operasını yazdı ve muvaf-fakıyet kazandı. Bu eser ona Almanya Opera Kompozitörü namıyla epeyce şöhret kazandırdıysa da tam bir şöhret kazanamamıştı. Birkaç sene sonra Mo-zar bu eserin bazı kısımlarını değiştir-di ki daha canlı olmuştu. 1854 de sah-neye konduğu zaman hiç muvaffakiyet kazanamadı. Şurası gariptir ki Mozar hiçbir zaman operalarından hakiki bir şöhret kazanamamıştı. En büyük eseri şunlardır : Seraglio, Figaro, Don Gia-vanni ve The Magic Flutedir. Cldome-nes oynandığı sırada Mozar Münih'te fazla kalmış ve izin müddetini geçir-mişti. 25 sene tam bir sükûn ve vazife uğrunda yaşayan Kompozitör bir genç adam büyük bir şehirde nasıl eğlenirse öylece eğlenmeye başlamıştı. Bunu du-yan Archbishop Mozar'a ya vazifesin-den yahut ta bu eğlencelerden vazgeç-meşini bildirdi. Zaten babasının tahak-

Atatürk Portresi İskelede

kümünden bıkmış olan Mozar'ın isyan-kâr ruhu galip geldi ve Viyanaya hare-ket ederek orada Archbishop'un bu-lunduğu evde ikametgâh edindi. Bura-da Kont Arco Archbishop'tan hiç ra-hatlık bulamadı ve aralarında münazaa oldu.

Fridolin Weder vefat etmiş ve ailesi Viyanaya gelmişlerdi. Bura tiyatrosun-da iyi muvaffakiyet kazanan Aloysia bir Aktör ve Ressam olan Gosef Lange ile evlenmişti. Çok kurnaz ve menfaatpe-rest bir kadın olan anneleri Lange'den sonra gözüü Mozar'a dikmişti. Mozar bu aile yanında bir sene kadar kaldı. Uzun zamandanberi bazı işlerini baba-sından saklıyan Mozar ona bir mektup-la herşeyi yazdı. "Bilirim ki Weber ai-lesiyle başın pek hoş değildir. Fakat bon üçüncü kızları olan Konstanze âşı-kım. Hiçbir ailde bu kadar birbirine benzememek olamaz. Konstanze'nin bü-yüğü Aloysia bir tilki kadar kurnaz, hi-

lekâr ve çok koket, küçükleri karakteri izah edilemeyecek kadar halâ çocuk . Benim sevdiğim Konstanze ailenin en mazlumu en akıllısı ve hülâsa en iyisi. Bütün evi o idare ettiği halde yine öte-kilere yaranamıyor. Oüzel değil ve çok sade, fakat parlak siyas gözleri ve gü-zel endamı var. Nükteli değil, fakat hassas. Annesi bulduğu parayı diğer kızlarına sarfettiği için çok sade giyin-meğe mecbur. Sade olmakla beraber üstü başı çok temiz. Velhasıl tam bir ev kadını ve dünyanın en iyi kalpli ka-dını." Bu izdivaç haberi babasını ve hemşiresini hiç de memnun etmedi. 1781 den sonra oğlu babasından hiçbir mektup alamadı. Çünkü Konstanze ge-len mektupları yok etmişti. Babasının ısrariyle Weber ailesinden ayrılarak başka bir yere taşındı.

Mozar'dan yedi yaş küçük olan Konstanze 1763 Kânunsani 6 da doğ-muştu, Mozar'dan yarım asırdan fazla

yaşamış ve tekrar evlenmiştir. Birçok mün'ekitler Konstanze'yi pek te methetmezler, fakat Mozar onu ço sever ve birçok eserler yazmışsa da tuhaftır ki hiçbirisini tamamlamamıştır. Nişanlı bulundukları müddet üç seneyi geçer ve Mozar evlenmek fikrinden cayarsa kıza tazminat vermesi için annesi Mozar'a bir kâğıt imzalattı ise de Konstanze buna lüzum görmiyerek mukavele-nameyi vırttı. Bazılarının söylediğine göre nişanlısı da diğer hemşireleri gibi biraz havai imiş hatta filorti çok sevdiğinden Mozar daima endişeli bulunuyordu. 1782 Ağustos 4 de evlendikleri zaman babasından ve hemşiresinden tebrik aldı. Mozar'ın mütebaki hayatı - arasıra gene turlara çıkmasına rağmen - Viyana'da geçmiştir bu dokuz sene içinde oniki ev değiştirmiştir. Seraglio 1782 de bitmiş ve Viyana Opera İspekteri tarafından kabul edilmiş ve Mozar'a ilk hakikî muvaffakiyetini kazandırmıştır.

O zaman hakkı telif aranmadığı için Mozar Seraglio sunu "Belmont and Kostanze Christoph Friedrich" isimli eserinden almıştı. Bu adam Leipzig de bir gazeteye şöyle bir ilân verdi: "Viyana'da Mozar ismiyle tanınmış bir adam benim (Belmont and Konstanze) isimli dramı mı suiistimâl etmek cür'etinde bulunmuş ve bir Opera yazmıştır. Burada protesto ettiğimi ilân ederim." Bunun üzerine tiyatro Seraglio aleyhine döndü ise de umumî alâka karşısında faidesiz kaldı. Alman operası Viyana'da bitinceye kadar bir sene zarfında bu eser 14 defa sahneye konuldu. Başka şehirler de yüksek kıymet kazan-

dı ve Mozar'ı en çok sevindiren Prague'deki alâka olmuştu ve bu sevinç ile Don Giavonni, Figaro yarattı. Fakat tam dehasının takdir edildiği sıralarda Prague şehrini terk etmişti. Babasının o kadar ısrarına rağmen gevşekliği yüzünden Seraglio neşredilmemişti. Eğer Neşretmiş olsa idi şüphesiz Mozar'a epeyce ticari kâr bırakacaktı. Fakat o birçok fırsatlar kaçırmıştı. Nihayet Oksburg'da birisi tarafından intişar etti ve Mozar'a topluca yekûn getirdi.

1783 de zevcesiyle beraber Salzburg'a babasını ziyarete gitti ve iki sene sonra'da babası onları ziyaret için Viyana'ya geldi ki bu birbirlerini son görüşleridir. 1784 de Raimund Leopold ismiyle bir çocukları olduysa da ancak bir sene yaşamıştır. Seraglio'dan sonra üç sene Mozar'a opera yazması için teklif gelmemişse de Viyana'da sosyete ve müzik muhitinde Revacda idi. Bu müddet zarfında konsertolar, müteaddit müzik parçaları ve "Haydn" e ithaf olmak üzere altı kovartet kompoze etmiştir. 1786 da The Cmpresario ve Mozar'ın en tanınmış şarkısı olup Goethe tarafından güftelenmiş olan The Violet'i kompoze etti. 1784 Sonbaharında serbest Mason oldu ve ölen bir arkadaşı için Free mason's Funeral music - serbest Masonların cenaze müziği - yazdı. Kendisi şen olmakla beraber fikri dâima ölümle meşguldü, çok erken ölümünü hissetmiş gibi idi. O zaman Avusturya İmparatoru bulunan Loseph İtalyan muzikini severdi.

— sonu var —

Tacüttevarih-te Samsun*)

Kopye eden : Ş. ALIŞIK

Çelebi Sultan Mehmet oğlu ikinci Muradı Amasyaya göndermiş Rumiyei Sügrayı (Kızıl rımağın menbaı Köse dağından başhyarak Bafraya kadar devam eden bu ırmağın sağ kolu içinde kalmış olan yerler) idareye memur etmiş, bu suretle memleketin doğusunu korumak istemişti. Bicir oğlu Hamza beyi de kendisine lala [akıl veren ve çocukların terbiyesine memur edilen vezirlere verilen ad] olarak vermişti. 821 Hicri ve 1419 Milâdi yılında doğu sınırında görülmekte olan karışıklıkların Osmanlı memleketine yayılmaması, hududun kapanması için Ümraye askerlerini toplayıp çok askerler emri altına girmelerini bildirmişti. Bu yıl da Amasya, Tokada, Kastamonu Bursaya kadar olan yerlerdeki yer tabakalarının sürekli deprenmesi üzerine halk çadırlara çıkmak zorunda kalmış, üç ay çadırlarını bırakamamışlardı. Doğu karışıklıklarındanberi : Karakoyunlu devletini kuran Kara Yusuf [Kara Yusuf : Bayram hoca oğullarından Türemiş oğlu Kara Mehmet'in oğludur . Babası Ka-

ra Mehmet Cengiz devleti şubelerinden İran ve Irak'da hüküm süren İlhanlı hükûmetinin vezirlerindendir. İlhanlılardan Azarbeycanı zabteden Emirşeyh Edis'in oğlu Sultan Hüseyin'in küçük kardeşi Sultan Ahmet Timurlengin tecavüzünden kurtulmak için Yıldırım Bayezite sığınmıştı. Sultan Ahmedin Osmanlı hükûmetine sığınmasından sonra Mısır'da Çerkesler hükûmetine iltica etmiş 12 yıl kadar İlhanlılar hükûmeti görülmemektedir.

Timur'un ölümünden sonra Sultan Ahmet Bağdat'a dönerek Irak'ı eline geçirmiş 813 - 1411 H. M. yılında Tibrizi de eline aldıktan sonra Kara Yusuf la yaptığı muharebede ölmüştür. Aynı çağlarda Diyarbekir hâkimi ve Akkoyunlu devletini kuran Uzun Hasanın dedesi Kara Osman Timurun zuhurunda Diyarbekir'de Vali olup Timura tâbi olmuş ve Timur ile Osmanlı hududunu geçmişti. Karakoyunlu reis İskender Mirza Timurlenk'in yerine gelen Şahrutân kaçmış Diyarbekir hududunda Kara Osmanla kavgaya tutuşarak

*) Tacüttevarih "Hoca Tarihi,, adıyla şöhet bulmuş 1599 da ölen Şeyhülislâm Sadettin efendinin eseridir. İtalyancaya tercüme olmuştur.

838 - 1435 de kendisi Erzurum'a gitmiş ve orada hendeğe düşerek kazaen ölmüştür.

Evvelce Sivasta hâkim olan Kadı Bûrhanettin oğlu Ebul Abbas, Şam ve Halep hâkimi Melik adil, Mardin hâkimi Melek Sahırisa'yı öldürmüş olduğundan Kara Osmanın kesilen başı Sivas, Şam Halep, Mardin Havalisinin hamisi olan Mısır Sultanına gönderilmiş ve bu kesik baş Mısırdaki Babı Züveylede günlerce asılı bırakılmıştır. Karaosmana: Karayolak ve Karasülük adını da vermişlerdi. Karaosman Erzincan, Bayburdu almak için de çok uğraşmış ve Erzincanı aldıktan sonra Pir Ömere verdi Pir Ömer de Karakoyunlu hükümetini kuran Kara Yusuf tarafına geçerek Kara Osman mülkünü almak istedi ve şarkî Karahisarı muhasara ederek birçok asker kaybederek ele geçirdi ve Karahisar sahibi Melik Ahmet oğlu Hasan bey Rumuyei Sugra Valiliğinde olan ikinci Murada tâbi olduğunu bildirerek kendisinin himayesini istedi ve Pir Ömer hakkında şikâyetle bulundu. Yine bu sıralar idi ki Alpaslan oğlu Hasan bey Cüneyt beyi öldürüp Caniği eline geçirmişti. İsfendiyyar bey de Samsun ve Bafrayı alıp oğlu Hızır beye vermişti. Bu vukuat üzerine 822 - 1420 H. M. de Osmanlı Padişahı pek çok asker topluyarak Rumiyei Sugra vilâyetine giderek karışıklığı ortadan kaldırdı. Osmanlı hükûmeti Doğu cihetinden çekimecek bir iş bırakmadı. Padişah Amasya yakınlarında çadırılı ordusunu kurmuştu ki Karasamsunda bulunan Rum muhafızlar kaleyı yakıp Karadeniz yoluyla Sinoba

kaçtılar. Muhafızların firarı padişaha haber verilince Bıdıroğlu Hamza beyi kaleyı almak üzere göndermiş ve Hamza bey de Karasamsunu tamam olarak Osmanlı mülküne ekledi.

SAMSUNU ALMAK ÜZRE PADİŞAHIN YOLA ÇIKIŞI

Hamza bey Karasamsunu aldıktan sonra bugünkü Samsunun bulunduğu müslüman Samsunu Osmanlı Padişahının idaresine girmeye mecbur kalmış etrafını da birer birer harp ile İsfendiyyar oğullarının bu havalideki yerlerini Osmanlı mülküne soktu ve aldığı yerleri Amasyada bulunan padişahı bildirmiş olmakla padişah Merzifona otağını kurdu ve Samsunun Osmanlı eline geçtiğini Bafra, Samsun, Çarşamba havalisinin valisi olan Hızır bey haber alınca karşı durmak iktidarında olmadığını anladı. Padişaha haber gönderip itaatını ve suçunun bağışlanmasını istedi. Padişah Samsun'a geldi ve kalenin anahartarı padişaha teslim olundu. İsfendiyyar oğlu Hızır bey padişaha itaati kendisinin iyi muamele görmesine yol açtı. Bu iyi muameleden istifade ile kardeşi Kasım beyin padişah tarafından göreceği iltifatı çekemedi ve iki kardeş yüksek memuriyetlerle padişah yanında hizmet edemeyeceğini anladı istifa etti. Padişah Hızır beyin istifasını kabul etti. Hızır beye pek çok ihsanlarda bulunarak kendi işiyle uğraşmasına müsaade olundu. Böylece Samsun ve havalisi tamamen Osmanlılar eline geçti. Padişah Doğu sınırlarının da işlerini ve korunması yoluna konduktan sonra Bursaya Merkez idaresine döndü ve kara yoluyla Bursaya dönerken İskilip

vilâyetinde geçtiği sırada geniş bir yaylada birkaç bin kişilik Tatar'ın burada oturduklarını gördü ve serdarları Semgar oğlunun büyük bir düğün yaptığını anladı ve bu düğün sebebiyle Padişahın ziyaretine gelemediği bildirildi. Bu kadar kuvvetle padişahın muharebe zamanında yardımına gelememesi ve harp ile uğraşırken kendi keyfiyle vakit geçirmesi ve düğün için buralarda eğlence ve yiyip içme ile vakit geçirmeleri isyan gibi telekki olundu.

Timurun ölümünden sonra Osmanlı toprağında yeni bir Timur beyliği ku-

rulması anlamında olan bu durum üzerine Padişah bu cemaatin hepsini birlikte Rumeline ve Filibe'ye yakın Tatar Pazarcığı denilen mahalle iskân edilmelerini emretti. Filibe nahiyelerinden Koneş ismi verilen yere verleştirildiler. Bu Tatarlar orada çoğalmış mal ve mülk sahibi olmuş içlerinden Minnet bey oğlu Mehmet bey bir imaret [fıkaranın parasız yemek yedikleri iyilik severler tarafından yapılmış aş evi], ve yolcular için de büyük bir han ve evkafına ait olmak üzere birçok binalar yaptırmıştır.

BÜYÜK TÜRK İNKILÂBININ İDEOLOJİSİ

R. Ozantürk

Bu yazıyı niçin yazıyorum ?

Mevzua girmekten evvel birkaç söz :

Bizler yabancı ulusları kendine tapındıran bir Türk inkılâbının içinde yaşıyoruz. Bu inkılâbın medeniyetler tarihi içinde bir büyüklüğü vardır. Bu büyüklüğü bizler ne kadar kolaylıkla duyarsak duyalım, onun değerini, nasıl doğduğunu, neler anlattığını, dayandığı içtimâî sırlarını araştırmak ; ve yarımın gençliğine lâyık olduğu üstünlükte göstermek, inkılâbın nurunu ve doğurduğu gurur ve heyecanı yurdun her köşesine yaymak en önce içtimaiyatçıların ve hukukçuların şerefli bir ödevidir.

Bu düşünüşle , memleketimizde Türk inkılâbına ve demokrasisine dair birçok yazılar yazılmış ve mühim izahlar yapılmıştır ki bu hizmetlere teşekkür borcumuzdur. Fakat hemen çoğunu okuduğum bu yazılar için de inkılâbımızın ilmî esaslara göre Sentetize edilmişini bulamıyarak acı duyanlardan

biri de benim .

Bu acı inkılâp hareketlerinin hemen her kısmı üzerin de beni uzun günler düşündürmüştür ; filhakika gözlerimizin önünde insan zekâsının kolay kolay kavrayamayacağı :

A — Azametli bir istiklal savaşı ,

B — Veni kurulmuş bir Türk devleti ,

C — Modern medeniyetler önüne doğmakta olan üstün bir Türk medeniyeti vardır.

Bu üç geniş mevzu önünde heyecan duyan her âlimin, bu varlıkların doğuş ve yürüyüş sırlarını araştırış, ödevlerin en değerlisi olduğu kadar hudutsuz bir zevktir.

Taşıdığım bu duygu, bu özelde bir kitap yazmak cesaretini yarattı ; ancak bu cesaret bu ağır işi başarmağa yetemezdi. Çünkü :

Bu mevzuların herbiri başka ulusların hayatında ayrı ayrı birer tarih ça-

ğı olmasına rağmen memleketimizde seri teşkil eden çeşitli inkılâplar 20 senelik dar bir zamana sığmıştır ki bunun hakikat oluşunun kanunlarını, sırlarını tayin için ne bilgi, ne zekâ, ne kalem kâfi gelmemektedir. Kesin bir inançla söylüyorum ki Türk inkılâbının tam mânâsıyla sırları yalnız Büyük Atamızın dimağındadır. Ancak içimde doğan cesareti öldürmemek için bu işin üstüne düştüm, ve çaresini buldum. O çare şudur :

Atatürk'ün 1919 yılının 19 Mayıs'ında Samsuna çıktığı gündenberi Türk ulusuna yaptığı hitaplardan, beyanattan, işaretlerden, kumandalardan, C. Halk Partisi kongresinde verdiği büyük nutuktan, zaman zaman neşredilen beyan-namelerden ilham alarak bunların her fıkrası üzerinde uzunca duraklamak ve inkılâp rejiminin yaptığı her icraatı esaslı surette etüt etmekten ibarettir. Ben bu azim ile çalışarak bu inkılâbın sırlarını önce kendim öğrendim ; ve bu anlayışımı sarsılmıyan bir irade ile işte bu kitapta Sentetize etmeğe çalışıyorum .

İnkılâbı yaratanın şahsiyeti nedir ?

İnkılâp gibi içtimaiyatın mühim bir bahsi üzerin de söz söylemezden önce inkılâbın büyük yardımcısı Atatürk'ün şahsiyetini kısaca söylemek isterim :

İyi düşünerek ve doğruca inanarak diyebiliyoruz ki Atatürk ne fevkalbeşer bir mahlûk, ne de sihirli bir melek değildir. Atatürk en önce bir insan ve bir Türk'tür ; fakat bütün insanlardan üstün bir hususiyeti vardır. O hususiyet şudur :

Atatürk tarihin yalnız büyüklerinden değil, büyükleri arasında en büyüğüdür. Bu hakla kendisi Türklüğün başında ve dünya medeniyetlerinin önündedir.

Bunun sebebi şudur ki ; inkılâp zaruretini iyi duyan, bu duyguyu zamanında ve süratle yapan, inkılâp cidalini idare eden, inkılâp mefkûresini hakikat yapan, Türk'ü medeniyetlerde ön safına oturtan, yarınki nesle önünde tapınılmış yıkılmaz bir devlet emanet eden... O'dur.

Atatürk'ü bize bu şekilde tanıttıran cihet ;

1) Varattığımızla , bundan doğan neticelerin sosyolojinin dinamik esaslarına noksansız ve hatasız olarak tatbik etmesi ,

2) Bu eserin bir tesadüf değil, çizilmiş harikalı bir plânın ve motörlü bir çalışmanın ürümü olmasıdır ki medeniyet tarihinde mefkûre ve iradesinde bu kadar isabet ve muvaffakiyet gözüken bir kimse tanımıyoruz.

Gerçe tarihte birçok inkılâplar ve bunları başaran büyükler görülmüştür. Fakat hiçbir inkılâp Türk inkılâbının bulunduğu muhit gibi boğucu olmamıştır. Türk inkılâbımız, başka inkılâpların karşılaştığı menfi kuvvetlerden başka daha korkunç vakalarla da karşı karşıya geldiği gibi, başka inkılâplar da gördüğümüz randmanların çok üstünde netice feyizler vermiştir.

Filhakika : Türk inkılâbının neresinden bakılsa bir mümtaziyeti göze çarpar. İşte örnekleri :

A) — İnkılâbımızın istiklâl mücadelesini alalım. İstiklâl mefkûresi, olanca manialara rağmen ve dünyanın umu-

mî telekkilere rağmen anarşısızca hakikat olmuştur.

Atatürk'ün Samsuna ayak bastığı 19 Mayıs, 919 dan 23 Temmuz, 923 Lozan sulhuna kadar devam eden İstiklâl savaşında, ahval ve zaruretin icaplarına uygun öyle tedbirler hareket olunmuştur ki ne can, ne mal, ne iffet israf olunmamıştır. Yani, insafli bir bakışla anlaşılmaktadır ki kaybolan varlıklar zaruret derecesini aşmamıştır.

İstiklâli kurtarmak gibi elde edilen ilk büyük gaye çok nizamlı, çok isabetli bir kumandanın mahsulüdür ki bunun içtimâî sırlarını, düsturlarını bulmakta gecikmemek lâzımdır.

B) — Yıkıldığı müesseselerden softalığı alalım. Softalığın (Klerikal zihniyetin) Türk camiasından defi, okadar dahiyane bir şekilde hakikat olmuştur ki bunun ehemmiyetle düsturunu kurmak gerektir. Çünkü: bütün islâm ve osmanlı tarihi, şeriatçıların öyle isyan ve anarşileriyle doludur ki, bunlar din perdesi altında nice mefkûreler boğmuşlar, hiçbir nura, zekâyâ iman vermemişlerdir.

C) — Yeni Türk siyasî kurumunu analiz edelim. Dünya demokrasilerinin en iyi unsurlarını içinde bulduktan başka ilmî tiplere ilâvesi iktifa eden yepyeni unsurlar ve vasıflar görüyoruz. Nitekim icra ve teşri kuvvetlerinin millet mümessili olan mecliste toplanması keyfiyeti, millî hakimiyetin en güzel örneği olmuştur ki, asrımızın bazı yeni devletleri Türk devletinin kurumundaki metodu almaktadırlar, ve yine inkılâbın başlayışında takip ettiğimiz metod birçok devletlerce de taklit olunmak ta bulunmuştur.

D) — İçtimâî hayatımıza yeni olarak koyduğu müesseselere bakalım. Bunlardan her birinin memleketimizin ihtiyacına uyduğunu vazifelerini derhal gösterdiğini görmekteyiz. Atatürk bu yenilikleri, içtimâî hayatımızın (Hukuk, İktisat, Kültür) alanlarına sokarken içtimâiyat tarihinin kaydettiği müesseseleri tetkik edip Türk'ün ananesine, tarihine, ihtiyacına ve kabiliyetine göre muvafık olanları ayırmakta, ve muvafık bulmadığı yerler de yeni bir müessese yaratıp adını koymaktadır. İşte Atatürk toprağında kafalar hep bu esas üzerine de mütemediyen işlemekte ve Büyük Önderin ilhamlariyle kurulan her müessese beklenen randmanları vermektedir. Bu isabetli tatbikatın elbette bir düsturu olmak tabiidir. Atatürk'ün kurduğu bu düsturlar, içtimâiyatın şimdiye kadar tereddütle tetkik ettiği birçok mevzuların değişmez kanunları olmuştur.

Türk inkılâbının gayesi ne dir?

Atatürk inkılâbiyle Türkiyede üç mühim gaye tahakkuk etmektedir.

1) — Türk milletini, milletler medeniyeti içinde ön safa getirmek ;

2) — Türk gençliğine (muvaffakiyetin sırrı olan) çalışma hırsı vermek ;

3) — Türk milletini kültürün de, siyasetin de, ahlâkın da anarşi olmıyan müstemit bir kitle ve varlık yapmaktır.

İşte bunlar bugün tamamen tahakkuk etmektedir. Ve Türk, başında Atatürk olmak üzere bütün dünya milletleri önüne tarihin bir güneşi olarak doğmaktadır.

Bu gayenin hakikat olmasının iki sebebi vardır :

Biri, Büyük Şef'in içtimâî terakki sırlarını keşfetmesi ve inkılâp hamlelerini iyi tanzim eylemesi ;

İkinci, Türk milletinin kabiliyet ve esaletinin yüksekliğidir.

Filhakika Atatürk'ün bulduğu sır :

[Avrupa medeniyeti seviyesine erişmek ve onu derhal geçmek hususunda iktiza eden kudret ve enerjinin Türk milletinin damarlarında dolaşan kanda mütakasif surette mevcut olduğunu isabetle tayin etmesi] dir.

Türk milletine gelince, tarihin ilk devrelerindenberi hâkim yaşamış, medeniyette bütün beşeriyete analık vazifesi görmüş hilkatın nublesı bir bölüğü olmasıdır.

NOT : Gelecek üşha'da (İçtimâî Hayat'ı izah eden nazariyeler ve Türk inkılâpçıların imanı)

Hulâsa edilirse : Türk inkılâbı eşsizdir. Bunun şerefi sevgili Atatürk'ündür. Valnız o şerefte sıcak duygularile Atatürk'ü bağrına basan, ve onun her kumandasını titizlikle yerine getiren ve muhtelif şekil ve dereceler de vazifelerini yapan 20 milyon Türk'ün hissesi vardır.

Binaenaleyh : Atatürk başımız, tacımızdır. Ve hilkatın bize müstesna bir yadigâridir. Onu iyi tanımak, onu iyi tanıtmak, önünde sevgi ile eğilmek, üstüne titremek her Türk'ün namus ve vicdan borcudur.

Bu eser içine sıkıştırılan fikirler, riyasız görüşler Atatürk'ü takip eden gençliğin inkişâ derecelerini ölçen imtihan tezidir. Emegim iyi bir not kazanırsa ne mutlu bana !....

Cüzzam Hastalığı

veyahut

Miskin illeti

Dr. RİFAT GÜNGÖR

İnsanlarda husule getirdiği yaraların Frengi yaralarına benzemesi sarı bulunması ve bilhassa neticesinin vahim olması noktai nazarından uzun süren bir hastalıktır.

Basil Hanzen denilen mikrobun vücade girmesiyle husule gelir. Bazı memleketlerde bilhassa, İran, Hindistan, Çin, Hindicini Japonya, Cenubi Afrika, Çenubi Rusya'da, İtalya, Portekiz gibi yerler de çok tesadüf edilir. Bizde de tek tük olarak bazı vilâyetlerimizde tesadüf edilmektedir.

Hastalığın sirayette mikrobun uzviyete girmesiyle tezahüratı cildiyenin husule gelmesi arasında geçen müddet için (Devri tefrih) mikrobun adedinin ve samimi temasın da çok ehemmiyeti vardır. Maamafi vasatı olarak (20) ay kabul edilirse de hasta ile sıkı temas olmadığı vakalar da üç sene kadar sonra çıktığı görülür. Bu zaman hastalığa yakalanmış olanlarda gayri muntazam surette titreme ile müterafık olmıyan

ve sulfataya karşı müteessir olmıyan derecei hararet tereffüleri, yorgunluk, ve tahammül edilemeyecek derecede uykuya meyil, baş ağrısı, baş dönmesi, ketuş hazım, kadın ise ay başlarında gayri intizam ve vücudunun muhtelif yerlerin de ağrılar husule gelir, ve kemiklerin bir yere vurulması vecâ tev-lit eder. Ve hatta bazen hastaya temas bile ıztrab verir. Vücudunun muhtelif yerlerin de kırmızı, menekşevi, morumtırak lekeler, mutat nezle veyahut ta gayri kabil izah burunda kuraklık, ve burun kanaması, yüz de kızıla çalan bir renkte kuru yumuşak ve kaşların uçları ortasına doğru dökülmüş, ve yüzün birçok yerlerin de ufak ufak tomurcuklar peyda olmuş görülür ki bu zaman hastanın yüzü âdetâ aslan yüzüne benzer.

Bu tomurcuklar, yüz de, kol ve bacaklar da, eller de, ve zahırda daha fazla olurlar. Cüzzam hastalığının birkaç türlü eşkâli varşâ da umumiyyet üz-

re muhtelif olur. Vani, asabî Tüber Külö olacağına her ikisi beraber bulunur. Bu gibi hastalar da bilhassa koldaki sinir üzerinde ufak ufak tomurcuklar peyda olur.

Asapta husule gelen tagyirat dola-yisiyle de kol ve bacaklar da aşağı taraftan başlayarak ademi hissiyet yukarılara doğru çıkar. Evvelâ hissi hararete karşı olan hassasiyet, bilâhare mevcî idrak, en sonra da hissilemsî zail olur. Vani hastanın ayak ve kollarına ısıtılmış bir cismi temas ettirdiğinizde fazla sıcak olmasına rağmen hasta gözleri kapalı olduğu halde hiçbirşey hissetmez.

Hastanın adelâtında küçülmeler hasıl olarak bir takım fena manzaralara sebebiyet verir. Meselâ hastanın gözünü

kapayamaması, ellerin ve ayak etlerin de küçülmeler husule gelerek uzuvları ufalması, kılların, dişlerin düşmesi (yalnız baştaki kıllar düşmez) ve daha sonraları el ve ayak parmaklarının sukutu ve kangranları gibi. Ağızda damakta tefrihat husule gelerek sukut ve delinmesini mucip olur. Bu hastalığın devamı nevine göre tehalif ederse de umumiyyet üzere 10 - 20 sene olarak kabul edilebilir. Ve hasta da ahklaşmış, ve büyük bir zaaf içinde, ve diğer entanın tesiriyle vefat vukua gelir. Mahaza nadir olmakla beraber birkaç ay içerisinde ölenler de vardır.

Tedavisi: için birçok müstahzarat varsa uzun müddet devam etmek icap eder ve hervakit şifanın elde edilmesi ekseriyetle güçtür.

TARIM:

Tütüncülükte yaz kurusu ürün nasıl elde edilir?

- 3 -

SAİT COŞKUN

Geçen yazımda Yaz kurusu ürünü elde edebilmek için size kısaca fide yetiştirme, dikim ve çapa işlerinde gözönünde tutulacak sonuçları bildirmiştim. Bugün de tütün kırımında gözden kaçırılmaması lâzımgelen noktalar üzerinde duracağım.

Tütüncülükte kırım işine verilecek ne kadar çok ve yerinde olursa tütünün kıymeti de o nisbette artar, nefaseti de o nisbette yükselir. Bu işi başarırken yapılacak en ufak bir yanlışlık, gösterilecek en küçük bir ihmalcilik tütünün kıymetini sıfıra indirir. Elinizi böğrünüzde bırakır. Satışta sizi acı nedametler içinde kıvrandırır.

Acıdır amma gene söylemeyi kendim için bir ödev bilirim. Benimle siz de itiraf etmelisiniz ki Maden bölgesinin bir kısım köylerin de bir kısım köylüye münhasır kalmak şartıyla kırım işi oldukça iyi bir metodla yapılmakta diğer bölgeler de kırımın incelikleri gözden yarak tutulmaktadır. Bu sebepten ötürüdür ki tütününüzü alıcının önüne çıkardığınız vakıta ancak yüzde 40 mahsul tutturabiliyorsunuz. Hele hava durumu biraz uygunsuz giderse vay

halinize...

Her vakit görüyorum. İçinizde tütünün iki en nihayet üç elde devşirenleriniz pek çoktur. Bu hareketiniz devam ettikçe tütünleriniz günden güne kıymetten düşecek ve ne yazık ki bütün dünya harmanlarında ad ve san alan tütünlerimizin kıymetten düşmesine sebep olacaksınız. Buna meydan vermemek için vaktında ve isteğe uygun bir şekilde kırmak gerektir. Bu kırımı el el yapmak da şarttır.

Hepiniz bilirsiniz ki bir tütün fidanı üzerinde dip, dip üstü, birinci ana, ikinci ana, üçüncü ana, doruk altı ve doruk olmak üzere yedi el tütün vardır. Bunlardan dip denilen en alt yaprakların hiçbir kıymeti olmadığı gibi bunları toplamak da caiz değildir. Fidan kemalle gelmek üzere olduğu ve dip denilen alt yapraklar solgunlaştığı ande bunları sıyırmak ve toplayıp tarla dışına atmak hastalığın yayılma bakımından da faydalıdır.

Dipler sıyrıldıktan sonra geri kalan elleri birbirinden ayırtetmek ve her el kemalle geldikçe kırmak bir tütüncünün başlıca vazifesidir. Aksi takdirde vak-

tında kırılmıyan bir tütünün hiçbir kıymeti yoktur.

Vaktında kırmak diyoruz. Bu ne demektir. Bu husustaki düşüncelerimi de kısaca yazıyorum. Olgunluğu hepimiz bilirsiniz. Şunu da bilmelisiniz ki her tohum sizin bildiğiniz olgunluk derecesinde kırılmaz. Bazı tohumlar olgunluk göstermeğe başladığı ande, bazı tohumlar sizin bildiğiniz olgunluk derecesinde ve bir kısım tohumlar da olgunluk derecesi gecikmek üzere iken kırılmak lâzımdır. Elinizde bulunan tohumun huyunu anlayabilmek için bir sene yapacağınız esaslı bir inceleme size yetecek kadar kanaat verecektir. Bu inceleme de gözönünde tutacağınız nokta da şudur. Eğer olgunluk geciktikten sonra kıldığınız tütün koyu kırmızı olur ve olgunluktan önce kıldığınız tütün iyi kurumaz ve yeşil kalırsa bu tütünü tam olgunluk zamanında kırmak lâzımgeldiği kanaati elde edilir. Bazı tütünler olgunluğu az geciktikten sonra açık üzerine kuruduğu görülür ki bu görüş elinizdeki tütünün olgunluğu gecikerek kırılması icabettiği kanaatına varılır. Bu kanaattan elde edilen netice hava durumu ile ayar edilerek tatbik edilirse tütüncü için en kârlı bir netice meydana çıkar.

Şurasını da unutmayınız ki olgunluğu birgün önceden tayin ederken sakın gün ortasında tarlaya girmeyiniz. Günün en sıcak zamanı olan bu vakıta fidanlar baygındır. Hepsisi de yalancı olgunluk gösterir bir vaziyettedirler. Bu zamanda yapacağınız araştırma sizi aldatabilir. Bunun için en münasip zaman ya akşam serinliğinde veya tahvül ta sabah erkenden bu işi başarmak hayırlı olur. Bundan

başka kırımında kullanacağınız işçileri de sıkı bir kontrol altında bulundurunuz. İşçi iş yapar gibi görünmek ister. Tütünün olgunluğuna dikkat etmez. Ona kalsa dipten başlar dorukta soluk alır. Buna meydan vermemek için işçinin başından ayrılmamak lâzımdır.

Sırası gelmişken bir noktaya daha dikkat nazarlarınızı çekececeğim. İçinizde birçok tütüncüler vardır ki yukarıda söylediğim kontrol işini hak ıyle başarmadıkları için ip hesabiyle tütün kırdırmaktadırlar. İp hesabiyle tütün kırdırmak demek tütüncünün kendi kendine suikast yapması demektir. İp hesabiyle çalışan işçi tütünün olgunluğundan ziyade fazla ip yapıp kendi kesesini doldurmaya bakar. Hele dorukları o güzelim en makbul elleri kırmaya hiç yanaşmaz.

Bunu gözümle gördüm. Şimdilik adını ve yerini yazmıyacağım. İp hesabiyle tütün kırdıran ve 60 dan fazla işçi kullanan bir çiftlikte rastladım. Deste deste kırılmış dorukların sıra aralarında toprağa gömüldüğünü gördüğüm vakit çiftlik sahibini yanıma çağırdım. Bu acı hakikati kendisine gösterdim ve anlattım ki ip hesabiyle tütün kıran işçi candan olmadıkça bu huydan vaz geçemez. Çünkü ne kadar çabalasa analar da 15, 20 ip tütün kırıp dizin bir işçi doruklarda 5 ipi zor doldurur.

Bunun için çok iş yapıp fazla işçi kul'annmaktan ve işi kargaşalığa vermekten ise gündelikli ve usta işçi kullanmak ve işi daimi bir kontrol altında bulundurmak hem daha verimli ve hem de daha kârlıdır. Ben bu düşüncemin doğru olduğuna kaniim. Bilmem siz ...

M a n i l e r

Derliyen : S. AYTEKİN

"Samsun köylerinden derlenmiştir."

Gurbet benim durağım
Kesmez oldu orağım
Sen orada ben burada
Taş mı benim yüreğim .

Karşıda oturmıyalım
Kol kanat kırmıyalım
Evel ahir benimsin
Kederli durmıyalım .

Armut dalda sallanır
Sallandıkça ballanır
Güzellerin koynunda
Ölü adam canlanır .

Gökte yıldız yüz altmış
Yarım uykuya yatmış
Uyku değil meramı
Sevda ona ok atmış .

Sevdalık ince maraz
Yürek yakar can almaz
Sevda halinden bilen
Kızından para almaz .

Kara erik ezmesi
Göze değer gezmesi
Beşyüz lira değmez mi
Süslü uçkur çekmesi .

Pencereden bakıyor
Eli çorap dokuyor
Şu kızın güzelliği
Beni candan yakıyor .

Çıktım çeşme başına
Sabun koydum taşına
Sevda ne dir bilmezdim
O da geldi başıma .

Başındaki çenberin
Çiçekleri solmaz mı
Kız seninle beraber
Bende yatsam olmaz mı .

Gölgelerde yayıldım
Sıcaktan bayıldım
Beni bugün ellemeyin
Nazlı yarden ayrıldım .

Derelerin uzunlu
Kıramadım buzumu
Aldım çerkez kızını
Çekemedim nazını .

Ayağındaki mesler
Yere vurdukça sesler
Koynundaki memeler
İkimizi de besler .

YENİ ESERLER

Öm'r Seyfettin'in Eserleri

"İstanbul'da Ahmet Halit Kütüpha-
"nesi merhum Ömer Seyfettin'in hikâ-
"yelerini yeniden bastı. Dokuz kitaptan
"ibaret olan bu külliyyat Türk Edebiya-
"tında önemli bir mevki olan Ömer
"Seyfettin'in, yazıldığından 20 - 30 se-
"ne sonra da tazeliğini, güzelliğini, hat-

"ta çoğu şaheserliğini muhafaza eden
"hikâyeleridir. Külliyyatın onuncu kitabı
"da yakında hikâyecinin şiirleri, maka-
"leleri ve yarım eserlerini ihtiva etmiş
"olarak intişar edecektir. Burada okur-
"larımıza Ömer Seyfettin'in küçük bir
"hikâyesini sunuyoruz".

Türkçe Reçete

Diye yorganı kaldırdı.

— Ölüyorum, kız...

— Ah Panayi... Susunuz !

— . . .

Belkis feryadını yine tekrarladi :

— Ölüyorum. Bu sefer ölüyorum...

— Susunuz, kale...

— Ölüyorum Eleni..

— Kolonya ile bari göğsünüzü uğ-
sam...

— Hayır, Hayır...

— Yüzüne su serpsem ...

— Hayır, hayır . . Telefona koş !

Doktor Şerifi çağır.. "Hanım son nefesi-
sini veriyor !., de Araba mı bulur, at
mı, otomobil mi ? Kuş olsun, uçsun,

Belkis, geniş yatağında, mavi ipek
kaplı yorganının altında sıkılmış bir
yumruk gibi yusyumru yatıyordu. Sa-
bahleyin vurdum duymaz kocasıyla yi-
ne bir fasıl gürültü etmişti. Şimdi sinir-
leri çekiliyor, kalbi sızlıyor, başı çatlı-
yacak gibi ağrıyordu. Kendi kendine :

— Ölüyor muyum ?

Dedi. Bağırarak, geceliğini parçala-
mak, yerlere atılmak istiyordu. Fakat
ağır bir kâbus hareketsizliğiyle birşey
yapamıyor, dişlerini sıkıyor, zangır,
zangır titriyor, inim inim inliyordu. O-
nun feryatlarını, "Eleni,, tâ aşağıdan
işitti. İmdatına koştu.

— Hanımcığım ne oluyorsunuz ?

gelsin! Bir dakika geç kalırsa cenazemi görür. Böyle söyle işte...

- Peki hanımcığım!
- Haydi koş, diyorum!

Hizmetçi kız aynalı dolabı, kapalı pencereleri zangırdatan bir çabuklukla fırladı. Belkis daha yusyumru oldu. Daha keskin, daha acı inlemeğe başladı.

Doktor Şerif onun biraz akrabasıydı. Şimdiye kadar hiç kendisini göstermemişti. Amma herkesten methini işitiyordu. "Kadın hastalıkları,, mütehassısıydı. İki sene evvel mektepten çıkmış, pek büyük bir şöhret kazanmıştı. "İnsanı lâfla iyi ediyor..., diyorlardı. Belkis çok beklemedi. Yarım saat geçmeden iri yarı, şuh bir delikanlı odaya girdi. Karyolanın yanına konulan koltuğa oturdu. Belkis hâlâ inliyordu. Tek liffsizce yorganı kaldırdı.

- Neniz var, Belkis Hanım?
- Alı doktor siz misiniz?
- Evet ben deniz...
- Görmüyor musunuz, ölüyorum işte...

— Görüyorum ki bir ilkbahar sabahı kadar pembe, bir dişi kaplan kadar kuvvetli, yeni açan bir gül tomurcağı kadar sağlam, yaşıyorsunuz!

Belkis azıcık doğruldu. Kaşlarını çatı:

— Rica ederim, şairliği bırakınız, dedi, hastayım. Bana bir ilâç veriniz.

Doktor güldü:

— Hah... şöyle! Biraz doğrulunuz bakayım.

Hiçbir tarafım tutmuyor!

Gayret ediniz.

— Oh, oh...

— Ben de yardım edeyim.

Nazik doktor, Eleninin şeytan bakışları altında, kollarının çıplak yerlerine dokunmamağa çalışarak hastasını doğrulttu. Arkasına, yanlarına yastıklar sıkıştırdı. Oturduğu koltuğu yatağına iyice bitişti. Kendi eviymiş gibi hizmetçiye:

— Haydi kızım, sen de bize birer şekerli kahve yap! Dedi.

Sonra cebinden çıkardığı altın bir tabakadan yaldızlı bir cigara çıkardı. Belkis'e uzattı:

- Şunu alınız bakayım.
- İçmem doktor.
- İçinize çekmezsiniz. Hele bir bakınız.
- ...

Kendi de bir cigara yaktı. Dereden tepeden konuşmağa başladı. Daha kahve gelmeden ikinci cigaraları yakmışlardı. Belkis açıldı. Doktor tabii bir kadın gibi konuşuyordu. Hep son günlerin didikoduları... Sevenler, sevişenler.. Ayrılanlar, barışanlar... İntihar teşebbüsleri... Kadınlık hukukuna dair fikirler.. Belkis: "Biz Avrupa kadınlarından çok talihsiziz! Onların büyük elemelerini uyutacak birçok teselli melceleri var!,, diyordu.

Doktor sordu:

— Bu melce neresi?

— Manastır! Orada bir kadın bedbaht oldu mu kilisenin ağuşunda ezeli bir teselli bulur.

Doktor:

— Bırakınız rica ederim, diye güldü, böyle melce olmaz olsun. Diri diri mezara girmek!. Bilâkis bizim kadınların melcei ne lâtiftir!

— Bizim melceimiz neresi?

— Bilmiyor musunuz?

— Hayır.

— İsviçre...

Belkis beyaz çıplak kollarını, sık kumral saçlarını sarsan bir kahkaha ile güldü. Türkiyede bedbaht olduktan sonra âşikiyle İsviçreye itikâfa çekilen bir hanımdan bahsettiler. Bir saat süren gevezelik Belkis'e bütün ıstıraplarını unutturdu.

Doktor "Size doyum olmaz!,, diye gülerken müsaade istedi. Kalktı. Güzel hastasının elini öperken, o:

— Fakat bana bir ilâç!

Dedi.

— Baş üstüne!

Diye eğildi. Cebinden çıkardığı maroken defterden bir yaprak kopardı. Kurşun kalemi elinde düşünüyordu.

— Aman doktor acı birşey olmasın.

— Peki.

Dedi.

— Hap, kaşe, filân da olmasın, öğrenirim.

— Peki.

— Haricî ilâç ta istemem. Kokusuna dayanamıyorum.

— Peki... Size öyle bir ilâç vereceğim ki bir anda hiçbir ızdırabınızı bırakmayacak. Ne başınızda ağrı, ne içinizde sıkıntı, ne gönlünüzde üzüntü kalacak!

— Ah...

— Evet!

Doktor Şerif gülümsedi. Yazmağa başladı. Belkis yan gözle yazdığına bakıyordu:

— A... Doktor Türkçe mi yazıyorsunuz?

Dedi.

— Evet.

— Türkçe reçete olur mu hiç?

— Niçin olmasın?

— O halde siz de demek mutaassıp Türkçülerdensiniz!

— Hayır.

— Ey niçin Türkçe yazıyorsunuz?

— Yapacak eczacı belki Fransızca el yazısı okuyamaz, diye.

Yavaş yavaş, düşüne düşüne yazıyordu. Belkis uzaktan bakıyordu, fakat okuyamıyordu. Gram filân miktarını gösteren rakama benzer birşey gözüne ilişmedi. Uzun uzun satırlardı.

— Yoksa Şerif Bey bu bir kocakarı ilâcı mı?

— Hayır bilâkis bir genç kadın ilâcı.

Doktor yazdığı kâğıda imzasını da attıktan sonra hastasına uzattı:

"Belkis Hanım fena halde âsâbindan rahatsızdır! Başındaki ağrı, midesindeki bulantı, vücudundaki kırgınlık geçmek için behemehal şu tedbirler ittihaz olunacak: Her sabah soğuk su ile ellerini, yüzünü yıkamak! Moda gazetelerinde gör

düğün son şekil iki tayyörü hemen terziye ısmarlamak! Ağır lûtr bir manto.. "Bayaban,, a son gelen elmaslardan, incilerden, en aşağı yedi parça hemen alınacak. Hergün temiz kiralık bir otomobil içinde iki saat kadar bir gezinti! Bu program noktası noktasına takip edilemezse rahatsızlığının pek vahim, pek tehlikeli ihtilâtlara sebep olacağını fen namına haber veririm!,,

Kadın hastalıkları mütehassısı Şerif Zeki

— Nasıl?

Belkis güldü. Doktorun tâ gözlerinin içine baktı.

— Siz doktor değilsiniz!

Dedi.

— Ya neyim?

Genç kadın azıcık daha : "Duygulu bir koca, hisli bir erkek !...," diyecekti. Reçeteyi kırmızı küçük dudaklarına götürdü. Hafifçe yutkundu :

— Doktordan fazla birşey !

— Ne ?

— Lokman ! Azizim Lokman : Siz bir küçük Lokmansınız ! Sizi bütün kendim gibi hasta arkadaşlarıma tavsiye edeceğim !

Dedi...

Altı Okun Dilinden

"Arkadaşımız Ali Ertan dergimizde "evvelce neşrettiği şiirlerini kitap halinde bastırdı: ALTI OKUN DİLİNDEN. "Evimizin Dil, Tarih, Edebiyat Şu- "besi tarafından neşredilen bu eser şa-

"irin milli bir heyecanla yazdığı kıymetli şiirleridir. İlerki sayılarımızda "ayrıca tetkik edilecek olan kitaptan "şimdilik okurlarımıza bir şiir sunuyoruz."

ŞAİR DİNLE

Bir değil, yüz değil, bin yıllık sesin,
Şair : dağlarında gene yel oldu,
Şahlanıp coşmalı, o, ılık sesin,
Çünkü öz dilimiz evrensel oldu.

Ağlamak yassaktı, yok tasamız,
Ölmek var, bilmek var, her yaşamızda,
Dünyayı çeviren siyasamızda,
Dosluk, barışlık ne güzel oldu,

Devrimin yoludur, şair amacın,
Cumuriyet senin en büyük tacın,
Ulusal duygudur senin ilâcın,
Ülkümüz devrimle coşan sel oldu.

Sağlam iman taşır o temiz ozün,
Kışın gürlemeli, coşmalı güzün,
Türk yurdundan doğan parlak gündüzün,
Işığı başlara ne genel oldu.

Vad dili bıraktın çoktan alanda,
Unuttu o dili coşup çalanda,
Güzel Türk dilini yitti sanan da,
Uluğ Atatürk'le mükemmel oldu ?..

Halkevleri Dergileri

Halkevinin adı :	Derginin adı :	Kaç günde bir çıktığı :
Ankara	Ülkü	Aylık
Afyon	Taşpınar	"
Adana	Görüşler	"
Antalya	Türk Akdeniz	İki aylık
Artvin	Çoruh	"
Bafra	Altın Yaprak	Aylık
Balıkesir	Kaynak	"
Bursa	Uludağ	Üç ayda bir
Burdur	Ülker	Aylık
Denizli	İnanç	"
Diyarbakır	Karacadağ	"
Elazığ	Altan	"
Eminönü	Yeni Türk	"
Eminönü	Halk Bilgisi Haberleri	"
İsparta	Un	"
Mersin	İçel	"
İzmir	Fikirler	On beş günde bir
Kars	Doğuş	Aylık
Kayseri	Erciyes	"
Konya	Konya	"
Manisa	Gediz	"
Merzifon	Taşan	"
Milâs	Yeni Milâs	"
Muğla	Muğla	"
Niğde	Akpınar	"
Niksar	Ülker	"
Ortayayla	Sivas	İki ayda bir
Trabzon	İnan	Aylık
Samsun	19 Mayıs	"
Sinop	Dranaz	"
Yozgat	Bozok	"

Sahibi ve Yayın Direktörü : Mümtaz Arkayın
Basıldığı yer: Güneş Basımevi — Samsun

